

VERSLAGEN VAN DE MAANDELIJKE BIJEENKOMSTEN

Te Maastricht op 5 februari 1981.

De secretaris opende de vergadering met de opmerking, dat vanwege het aftreden van dr. P.J. van Nieuwenhoven als voorzitter van de kring Maastricht er een vakature is ontstaan, die moeilijk invulbaar lijkt. Niettemin worden de leden van de Kring verzocht een voordracht te doen.

Na enkele mededelingen omtrent winterwaarnemingen door leden was het woord aan Jef Wanders van de zoogdierenwerkgroep.

In het praktikumlokaal stonden daartoe diverse dieren opgesteld, van Dwergmuis tot Das. Bovendien had Jef Wanders een aantal vers gevangen Woelmuizen en ander diepvriesmateriaal, takken e.d. met vraatsporen en typische uitwerpselen van verschillende diersoorten meegebracht. Aan de hand van dit materiaal vertelde hij over deze diersoorten, te beginnen bij de insekteneters (Spitsmuis, Egel, Mol) via de dubbeltandigen (Haas en Konijn) overstappend naar verschillende knaagdieren, zoals de Beverrat, de Bisam- of Muskusrat, de Eekhoorn, de Veldmuis, Eikelmuis, Hamster, Woelmuis (Ondergrondse woelmuis, Woelrat), de ware muis (Bosmuis, Huismuis, Zwarte rat, Bruine rat), en eindigend bij de roofdieren met de Vos en de marterachtigen, zoals Hermelijn, Wezel, Bunzing, Steenmarter, Das, en tot slot de Wilde kat.

De omvang van het aantal diersoorten dat besproken werd, wijst er al op, dat veel interessante zaken aan de orde zijn gekomen.

Daarbij bleek, dat Jef Wanders iemand is, die dagelijks in het veld komt en erg veel informatie uit directe waarneming kan geven.

Hij werd daarin bijgestaan door de heer Schuyren, die met name veel ervaring heeft met het vangen van de bekende Woelratten in tuinen. Zo werd duidelijk, dat allerlei huismiddelen, zoals 'flessen in de grond' of planten als 'Keizerskroon', Lupine, Kruisbladwolsmelk, niet erg effectief zijn en dat Woelratten het beste met vallen gevangen kunnen worden. Ook vergif blijkt uit den boze.

Zo werden over veel dieren interessante bijzonderheden besproken, waarin ook de leden een specifiek aandeel leverden.

Enkele opvallende details: de Hamster blijkt ook in de winter als er sneeuw ligt actief; in het grindgat te Eijsden zijn enkele (zeldzame!) Beverratten; langs de Voer in Eijsden zitten veel Bisam- of Muskusratten; de Eikelmuis zoekt de menselijke bewoning op

en komt wel eens in een muizeval terecht (Noorbeek 2x); de Hamster bewoont taluds van de autoweg E9; de Ondergrondse woelmuis zoekt zijn voedsel bovengronds; de Hermelijn en Wezel zuigen geen bloed; de Steenmarter komt vaker voor dan men vaak veronderstelt; een Das in Engeland is veel minder schuw dan in Zuid-Limburg en zoekt zelfs voedsel vlak bij de huizen (ook in Heel komt of kwam een Das voor, die zich met brood liet voeren); Dassen eten voor 70% regenwormen; enzovoort.

Na de pauze liet Jef Wanders een aantal dia's over dieren en diersporen zien, waardoor verschillende zoogdieren ook in hun biotoop geplaatst werden.

Te Heerlen op 9 februari 1981.

Bij de opening van de goed bezochte bijeenkomst heette de voorzitter in het bijzonder mej. J. Jansen, sinds vele jaren één van de trouwste bezoekers van onze bijeenkomsten, na een vrij lange periode van afwezigheid van harte welkom. Vervolgens deelde hij mee, dat Dr. S. Dijkstra zijn microscoop heeft geschonken aan kring Heerlen. Hiervoor onze hartelijke dank.

De zoogdierenwerkgroep, vertegenwoordigd door Jef Wanders, Ton Lenders, Wim Vergoossen en Jo Austen, verzorgde hierna een lezing over zoogdieren. Begonnen werd met een korte samenvatting van de in Limburg voorkomende zoogdieren. Hierin werd onderstreept dat onze zoogdieren overwegend schemerings- en nachtdieren zijn en dat er over de verspreiding der soorten mede daardoor vrij weinig gegevens beschikbaar zijn. Een aantal soorten loopt sterk in aantal terug, o.a. de Waterspitsmuis (door vervuiling van het water), de Eekhoorn, en de Haas.

Jef Wanders gaf een opsomming van de verschillende waarnemingsmogelijkheden die men bij zoogdieren heeft, nl. toevallige waarnemingen van de dieren, gerichte observaties, voetsporen in modder, vraatsporen, voedselresten, uitwerpselen, geur, wissels en resten van de dieren zelf.

Hierna volgde een uitvoerige verhandeling over de Hamster. Dit dier drinkt niet, maar verkrijgt zijn vocht door het eten van groene plantedelen. De rest van de voeding bestaat uit droog materiaal. Aan de onderzijde van de poten heeft de Hamster knobbels. Hierdoor is op een vochtige bodem zijn spoor gemakkelijk te herkennen. De tenen zijn voorzien van goede graafnagels. Hiermee graaft hij

zijn ondergrondse burcht die bestaat uit nestruimte, woonkamer en een aantal voorraadkamers voor droge zaden. De normale gangen in de burcht lopen hellend, maar er is ook een loodrechte vluchtpijp.

De zaden in de voorraadkamers blijven wel kiemkrachtig, maar ze kiemen er niet. Dit komt door de droogte in de bewaarplaats. Hiervoor heeft de hamster boven de burcht een bedekking van leem of löss nodig, hetgeen het voorkomen van de soort beperkt. Het voedsel bestaat uit allerlei granen, bonen, erwten en andere veldvruchten. Daarnaast groene zaden, klaverwortels, slakken en insecten. Het voedsel wordt hoofdzakelijk in de schemering en de nacht ingezameld en in de wangzakken naar de burcht gebracht. Daar volgt de verdere verwerking.

Naast de winter-voedselvoorraad legt de Hamster in zijn lichaam ook een reservevetvoorraad aan. Tussen het eten van de wintervoorraad heeft de hamster perioden van echte winterslaap. Hierin loopt de hartslag terug van vierhonderd tot vier slagen per minuut en daalt de lichaamstemperatuur sterk. Normaal leeft de Hamster solitair, maar in de paartijd dringt het mannetje het territorium van het wijfje binnen. Zij werpt vier tot achttien jongen na een dracht van 18 tot 20 dagen. Als ze ongeveer acht weken zijn moeten de jongen zelfstandig voedsel zoeken. Pas het volgende jaar zijn ze geheel volwassen. Het wijfje werpt één of twee maal, elders soms drie maal jongen per jaar.

Na perioden van groot voedselaanbod neemt de populatie sterk toe. Dan kan bij normaal voedselaanbod in de volgende periode voedselgebrek ontstaan waardoor de dieren gaan trekken.

Een dergelijk gedrag is bekend van de Lemming in Rusland. Tot de zestiger jaren kwam de Hamster voor tot iets ten noorden van Echt, in 1980 is hij gevonden tot in Vlodrop. Een verdere uitbreiding lijkt niet waarschijnlijk in verband met het ontbreken van een voor de Hamster geschikte bodemgesteldheid.

Na de pauze gaf Wim Vergoossen een korte samenvatting over het inventariseren van kleine zoogdieren (muizen, Spitsmuizen) door middel van het onderzoeken van braakballen. Met deze methode worden vele gegevens verkregen. Namelijk

het voorkomen van soorten in een gebied, de samenstelling van de populatie van een soort (de dichtheid, verhouding aantal volwassen en onvolwassen dieren, verhouding aantal mannelijke en vrouwelijke dieren, de ouderdom der dieren). Het meest wordt gebruik gemaakt van de braakballen van uilen. Ze hebben een vaste roestplaats, wat het vinden van de braakballen vergemakkelijkt. Uilen hebben geen krop en de prooi wordt in zijn geheel ingeslikt. Hierdoor omvat de braakbal vrijwel alle botjes, waardoor de meeste gegevens worden verkregen. Toch komen ook bij dagroofvogels braakballen voor. Omdat uilen hun prooi in zijn geheel inslikken en dagroofvogels de grote botten laten liggen en alleen de verteerbare delen eten vinden we bij de dagroofvogels veel haren en slechts weinig botten.

De avond werd besloten met een verhandeling over de Das. Ook deze graaft een burcht in een bosrand, graft of in een bos. De burcht heeft meerdere toegangen, maar ook een pijp voor luchtventilatie. Hierdoor kan de Das de geur waarnemen van dieren die in de nabijheid van de burcht komen, zonder dat hij daarvoor naar de uitgang van de burcht hoeft te gaan. Nabij de burcht heeft de Das een krabboom, die hij met de nagels van zijn voorpoten bewerkt.

De bij zijn graafwerk vrijgekomen grond werkt de Das door een uitgang naar buiten waardoor op deze grond vaak een van de omgeving afwijkende plantengroei voorkomt. Voor het voedselzoeken geeft de Das de voorkeur aan grasland met een korte begroeiing. Zijn voedsel bestaat uit kleine zoogdieren, kikkers, insecten, wormen, slakken, maar ook vruchten en wortels.

De paartijd is in het najaar. De ontwikkeling van de vrucht staat stil tijdens de winter. Na de volgende zomer, in augustus of september worden de jonge dieren verdreven uit de oude burcht.

De Das houdt geen echte winterslaap met dalende lichaamstemperatuur enz. Hij houdt wel een winterrust met veel normaal slapen. Evenals de Hamster is de Das aan de buikzijde donkerder dan aan de rugzijde. Zoals bij zoveel andere diersoorten, loopt ook bij de Das het aantal terug. Dit komt o.a. door het verloren gaan van zijn biotoop, maar ook het verkeer en het stropen dragen er toe bij.